

85
1914

Н. Я. НИКОЛАДЗЕ

№ 32

2 გორბობისთვე 1914 წ.

საქართველოს
მიწათმოქმედების მინისტრის მოწვევა

წლიური ფასი

≡ 5 მან. ≡

ყოველ კვირეული საჯაროდ-აქროს.

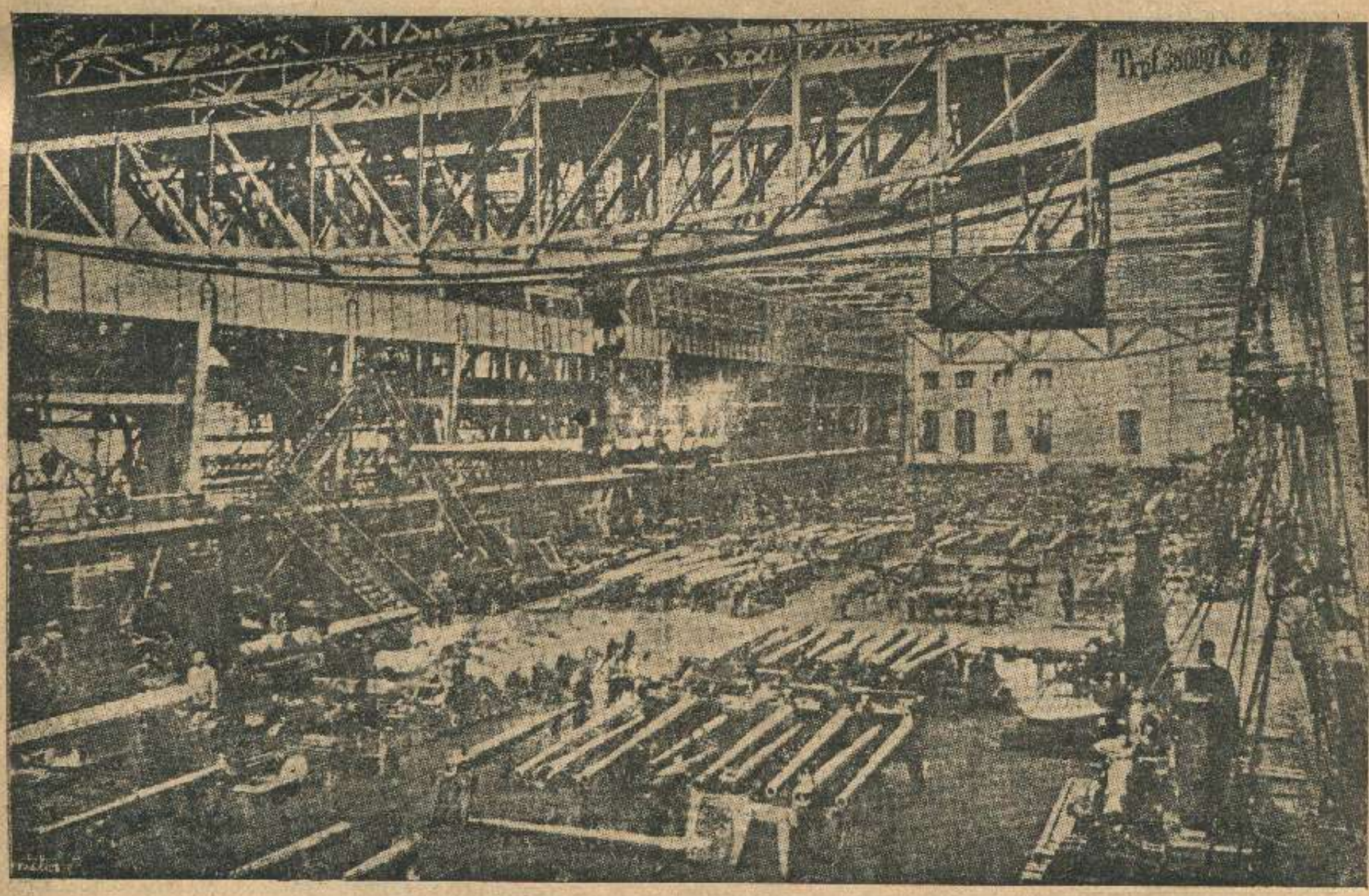
ცალკე ნომერი 10 კაპ.

მიური და სალიტერატურო უზრუნველყოფის

რედაქცია ლიანა 9-3 საათამდე.

ფელიწადი მესამე

მისამართი: თბილისი, Габаевский пер. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპოზიტის: თბილისი კლდე.

ერთ-ერთი სახელოსნო კრუპის ზარბაზნების ქარხანაში (გერმანიის ჰესენში), სადა მუშაობდა „კატარა“ ზარბაზნები.

დურობის თავიდან ასაცილებლად და „ქუდზე კაცი“ რომ მოგვიხმოს, მოვალენი ვართ დავიცვათ სამშობლო ვერა, ძვირფასი მიწა-წყალი.

ასეთია ჩვენი ეროვნული ძალის მსვლელობა. დღესაც ისეთივე მაღალი და კეთილშობილი თვისებების მოქალაქობრივი გრძნობით გამოწვეული, როგორც წინად აღნიშნული.

სხვა აზრი და სარჩული არააქვს ამ მოვლენას. ძნელი საფიქრებელია, ვისიმე გულის მოგება ჰქონდათ სახეში რაზმების დამაარსებელთ, რადგან ვისაც გული და სინდისი იქამდის დაბნული აქვს, რომ იმ ღირსეულ და თავგანწირულ სამსახურს, რომელსაც ეწვევიან დღეს ქართველები ბრძოლის ველზე, არ ხედავს, რაზმები-კი არა მთელი ჩვენი სიკაცბლიც რომ სამსახურპლო კოცონზე მივიტანოთ, ვერ დაინახავს.

მაშასადამე რაიმე ამ გვარ აზრს, არავითარი ადგილი არა უნდა ჰქონდეს ამ მოვლენის აღსნაში, მით უმეტეს, რომ დამაარსებელთ წარმოდგენილი ექმნებოდნათ, თუ რა საჭირო ძალას აცლიან ხელიდან ჩვენს ქვეყანას. ეჭვი არ არის, რომ უმთავრესად, შეიძლება ითქვას განსაკუთრებითაც კი, რაზმი თავად-აზნაურობით შეივსება, როგორც უფრო თავისუფალი და სამხედრო ტრადიციით სავსე კლასით. არაფერს ვიტყვი მათზე ვინც გლეხკაცობიდან მოჰყვება რაზმს. მათი, როგორც მშრომელი კლასის, მნიშვნელობა ქვეყნისათვის, ცხადზე უცხადესია. თავად-აზნაურობის უმეცობაც ის ელემენტი იქმნება, რომელმაც უკვე დაჰგმო კლასობრივი შეხედულებანი, შეურიგდა აუცილებლობას, უკუაგდო რუტინული ტრადიცია, მოჰკიდა ხელი საქმეს და მეტად სასარგებლო და სიმბატიურ მუშაკად გადაიქცა, იქამდის სასარგებლოდ, რომ დღეს დაბეჩავებულ სოფლის წინმსვლელობის საქმეში საგულასხმიერო ინიციატივას იჩენს, თავში უდგება საამხანაგო და კოოპერატიულს დაწესებულებათ, მხურვალე გულით ეწვეა საერთო საქმეს. უფრო მეტს დანაკლისს წარმოადგენს სტუდენტობა. მოსკოვში, პეტროგრადში და სხვა საუნივერსიტეტო ქალაქებში ქართველი ახალ გაზრდობა მოხალისეებად ასობით ჩაწერილა. აშკარაა, თუ რა არის ქვეყნისათვის რამდენიმე ასი ენერგიით სავსე, ახალგაზრდური ხალხით გატაცებული, კულტურული მომუშავე.

ყველა ეს, რასაკვირველია მხდველობაში ექმნებოდნათ რაზმების დამაარსებელთ და საფიქრებელია ისიც, რომ ჩვენთვის ასეთ საჭირო და ძვირფასს ძა-

ლას შესაფერ ხვედრს და ღირსეულ სამაგიეროზედაც იზრუნავენ.

ასე შესძრა ჩვეულებრივ მკუდრიებიდან ჩვენი ერის ძალები ამ საშინელმა ომმა; არც სხვა რომელიმე მხარე ჩვენის ცხოვრებენს-დაწესებს ნიშანდაუდებელი, მაგრამ ამახედ შემდეგ.

შამქორი.

„ქ ა რ თ ლ ი“

კვირას, ყოფილ სემინარიის დარბაზში ღირს შესანიშნავი ამბავი მოხდა. აკურთხეს კოოპერატიული მაღაზია „ქართლი“, რომელიც გახსნა შუაგულ საქართველოს მეხილეთა საზოგადოებამ. ქართველ საზოგადოებას თამამად შეუძლიან სთქვას, რომ ჩაიყარა საფუძველი არა მარტო გორის მაზრის, არამედ მთელი ქართლის მეხილეობის აღორძინება-განვითარებისათვის. მკითხველმა კარგად იცის დიადი მნიშვნელობა კოოპერაციისა და ნათლად წარმოიდგენს თუ ეს ახალი საქმე როგორ ერთბაშად სცვლის ელფერს მთელი ქართლის პრიმიტიული მეურნეობისას, ნამეტნავად მისი დიდი ნაწილისას, სახელდობრ მეხილეობისას. დღევანდლამდის ერთად ერთი ფაქტიური პატრონი და მოგების მომხდელი ამ მშვენიერი დარგისა იყო—ბაყალი; ის ბაყალი, რომელიც უსაზღვროდ და უკონტროლოდ ჰყვლეფა და მეურნეს, მწარმოებელს—ფასდაკლებით, რომ ასოვე უსაზღვროდ და უკონტროლოდ ეყვლიფა მომხმარებელი—ფასის აწევით. ქართლის მდიდარი ბუნება, მისი გამრჯელი ხალხი დღეს ახალ გზას დაადგა და მისმა უნარმა, შეგნებამ მთელი ქართველი საზოგადოების თანაგრძნობასთან სოლიდარულად უნდა იაროს, რომ დასაწყისი კეთილი გაიზარდოს იმ დიად მიზანმდის, რომელსაც ჰქვნიან საერთო კოოპერაცია მწარმოებელი და გამსაღებელი.

ქართლი, მთელი საქართველოს გულია და მისი აღორძინება ეკონომიური, მისი შეკავშირება ერთ ნიადაგზედ გამოიწვევს შეერთებას სხვა ნიადაგებზედაც და საქართველოს სხვა ნაწილებთანაც. ახალი საზოგადოება ახალი საქმით, თავისი მიზნებით გვაგონებს მეორე საზოგადოებას, რომელსაც საძირკველი ჩაეყარა ამ ოცი წლის წინად კახეთში, — ეს გახლავთ საზოგადოება „კახეთი“, რომელმაც თავს იღვა მეღვინეობის საუკეთესო რაიონის გაერთიანე-

ბა კოოპერატიულის მიზნით. მართალია ეს საზოგადოება ბევრი ხელშემშლელი მიზეზის გამო გაიყინა ისეთ ფორმებში, რომელთაც ძირითადი ცვლილება სჭირიათ თვისი დიადი მისიის შესასრულებლად, მაგრამ მისი კეთილდღეობა ვგონებთ მაინც უზრუნველყოფილია. მისი ნაცადი კარგი სკოლა იქნება ახალ საზოგადოებისთვის, რომ აიცილინოს თავიდან შეცდომანი და ანოლოგიურ საქმეს უფრო ფართო და უფრო ღირსშესანიშნი გასაქანი მოუპოვოს.

ღვინის ბაზარი დღეს საუბედუროდ გაუქმებულია გაუგებრობის და უცნაურობის მიზეზით, დღეს შეზღუდულია ყოველგვარი ვაჭრობა, დღეს დაცემულია და კრიზისის განიცდის მეხილეობაც სხვა სამეურნეო დარგებთან ერთად და მით უფრო საგულისხმეოა სწორედ ასეთ დროს მეხილეობის ამხანაგობის მოქმედება პრაქტიკულ ნიადაგზედ. ამხანაგობა ასაღებს იმ ხილს, რომელსაც გაუმაძღარი ბაყლები დღეს ჩაღის ფასადლა ყიდულობენ მარტო იმ მიზეზით, რომ სარგებლობენ ომით. დღევანდელი პატარა საქმე, უნდა გაიზარდოს ისეთ მძლავრ კოოპერაციად, რომელიც შეაერთებდეს მთელი ქართლის მეხილეებს, რომ მომავალს ძლიერი ეკონომიური ორგანიზაციის სახით დახვდეს და დღევანდელი უბადლო კრიზისის რისხვა გაანელოს ცოტაოდნად მაინც.

მაგრამ ამ თეორიულად ძვირფასს საქმეს უნდა პრაქტიკულად დახელოვნებული ორგანიზაცია აუდგეს სათავეში, რომ საღმა პრინციპებმა ხორციელდეს.

ჩვენ გულწრფელად უსურვებთ საქმის დამწყობთ ასეთი ორგანიზაციის შექმნას და თავიდანვე გვინდა რჩევა მივცეთ ეს საქმეც არ გახადონ კერძო გაწამაწიის სარბიელად. გვინდა ორიოდვე პრაქტიკული შენიშვნის მიცემა, რომელთაც იწვევს უკვე გაკეთებული საქმე.

კვირანდელი კურთხევა უფრო სადემონსტრაციო ხასიათს ატარებდა, ვიდრე ნამდვილ საქმის ცოდნით გაყდენთილ სურათისას. თვით შალაზია მოუწყობელი და ცარიელი იყო და, როგორც ერთობა, ვარდა განსაზღვრული ხილეულობისა (თუმცა მართლაც მშვენიერისა) არც არაფერი გაიყიდება, რაც მეტად შეაფერხებს ვაჭრობას. მეორეც, ყველანი სახტად დასტოვა თავმჯდომარის უცნაურმა განკარგულებამ რომ არაფრის ყიდვა კურთხევის შემდეგ არ შეიძლება. ეს პირველივე არაკოლექტიური ნაბიჯი როგორღაც არღვევდა იმ საერთო აღფრთოვანებას, რომელიც გამოიწვია საქ-

მის დაწყებამ და მღვდელის მშვენიერმა სიტყვამ. სრული იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ ეს საზოგადო საქმე, რომელსაც დიდი მომავალი აქვს უნდა საზოგადო კონტროლს ექვემდებარებადეს და რაც შეიძლება მალე ფართო საზოგადოებრივ ხასიათს მიიღებდეს წევრთა საზოგადო კრების მოწვევით. ეს დიდი საქმე არ უნდა გაპყვეს იმ შეცდომებს, რომელთაც არა ერთი ამისთანა დაწყებულობა დაღუბეს. ეს მით უფროა საჭირო, რომ აქამდის ყველა ქართული საქმე და ორგანიზაცია კოჭლობს არასაზოგადოებრივი ელემენტების ზეგავლენით.

კიდევ და კიდევ უსურვით ამ ნორჩ საქმეს კეთილდღეობა და დღევრძელობა.

რ. გ.

მასაღები სამედიო- რაციო კრებისათვის (გაკრძელება)

მომხსენებელი ა. ე. ბერეზოვსკი უკეთებს ანალიზს მიწათმომქმედ დეპარტამენტის 1914 წლის ხარჯთ აღრიცხვის უმთავრეს თვისებებს და ამბობს: „1908 წლიდან დაწყებული მიწათ-მომქმედ დეპარტამენტის ხარჯთ აღრიცხვა წლითი წლობით იზრდება დიდის სისწრაფით და 1914 წელს აღის 34,927,461 მანეთამდე 1914 წლის გასავალი 5,500,000 მანეთით აღემატება 1913 წლის გასავალს. გასავლის ასეთი გადიდება სოფლის მეურნეობის გულისათვის, რასაკვირველია, კმაყოფილების სსსიხარულო გრძნობას გამოიწვევდა და არა სხვა რამეს, რომ ერთი მხრით სასოფლო-სამეურნეო მრეწველობის განსაკუთრებული თვისებანი და მეორე მხრით კრედიტის გაღების წესი არა ჰხრიდეს ფიქრებს უნებურად პესიმისტურ მოსახრებისაკენა.“ ბ-ნი ბერეზოვსკი თავის მოხსენებას შემდეგი სტრიქონებით ათავებს: „საკითხები, რომელიც ეხება ბიუჯეტსა და გლეხთა მეკომურების ამნაზღაურებელ ძაღებს, მიწათ-მფლობელობის პირობების შეცვლასთანა და გადასახლებასთან ერთად და იმ საშუალებებთან ერთად, რომელსაც ხმარობენ მიწის ნაკლებობასა და ნადელების სიწვრილმანესთან ბრძოლაში, თქმა აღარ უნდა, სრული და დაუღალავის ყუ-

რადღების ღირსია, როგორც ადგილობრივ თვით-მარჯელობის ორგანოებისა, აგრედვე მთავრობისა. მაგრამ ეს ასე არ არის, ნამდვილად გაზიადებული არ გეგონათ. ამ საკითხებს მხოლოდ ერთი-ორი ადამიანი თუ ეცნობება ხოლმე, ისიც ცნობისმოყვარეობის გამო, თორემ სხვა არაფერია.

სად არის საორგანიზაციო საკითხები, რომელიც დაკავშირებულია ახალ მეურნეობის მოწყობასთან, და სტატისტიკური და ეკონომიური ცნობები, რომელმაც უნდა ჩვენ წარმოგვიდგინოს სოფლის ქონებრივი ევოლიუციის სურათი? განა ცოტაოდენ ყურადღებას მაინც აქცევს ვინმე? არა, მთავრობისა და ერობის თანამედროვე თანამშრომლობა თვალს იხვევს ამ საკითხებზე, ვსტკბები მოჩვენებულ კეთილდღეობის კრელი სურათით, რომელიც არის გამოწვეული უხვად მოფანტული მოწყობებით, რომელიც გამოიხატება სასოფლო-სამეურნეო იარაღისა, სიმენტალისა და სხვა ხარების დარიგებაში, პროცენტუანი და უპროცენტო სესხის გაღებაში, გაცემაში და არგაცემაში, ხშირად ახალ მეურნეობის არარსებულ წინ წაწევის დაჯილდოებაში და სხვ.

ჩვენ ეხლა გლახთა მეურნეობასა და თვით გლახთა წრის ღრმა ცვლილებას განვიცდით.

საჭიროა ამ პროცესის გაადვილება. ეს მაშინ არის შესაძლო, როცა ცენტრალური მთავრობა სრულ ნდობას გამოუცხადებს პროცენტულ მართობას, აგრედვე ხალხსაცა. ცენტრალური მთავრობა მაშინ მიიღებს ქვეყნისაგან ნამდვილ დახმარებას, როცა შეპქმნის ახალ თვითმმართველ ერთეულებს და რეფორმებს შეიტანს ძველ ერობაში და ამით განახორციელებს ზემოთ ხსენებულ ნდობას. სანამ ეს არ იქნება, მანამ ყოველნაირი მოსყიდვა და დაჯილდოვება მცხოვრებლების ცალკე ჯგუფებისა არაფერ სარგებლობას მოიტანს, და მხოლოდ მთავრობის შემოქმედებით იდგის უბლურების დემონსტრაცია იქნება.

მომხსენებელმა ზ. კაცენელენბაუმმა (ავტორი ამ მოკლე ხანში მეორედ გამოცემულ შრომისა — „მელიორაცია, მელიორაციული ამხანაგობა და მელიორაციული კრედიტი რუსეთში“) მოსკოვის სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოების საერთო კრებას თავის შრომაში — „მელიორაციული დეპარტამენტი და მისი 1914 წ. მოსახრებანი“ — შემდეგი მეტად საგულისხმიერო ცნობანი მიაწოდა.

გერმანული ჰაეროპლანი, წართმეული თავ. ერისთავისაგან.

ამ ხანად მიწათ-გაუმჯობესების განყოფილება, — ამბობს ბ-ნი კაცენელენბაუმი, — როდის არის ერთად-ერთი ორგანიზაცია, რომელიც უძღვება მთავრობის მელიორაციულ მოღვაწეობას. ამ ორგანიზაციასთან ერთად, მიწათა ძირიან-გაუმჯობესების საქმეს აკეთებს აგრეთვე 1909 წ. მიწათ-მომქმედ დეპარტამენტთან აღმოცენებული ორგანიზაცია საქაობო კულტურის სპეციალისტებისა და ინსტრუქტორებისა, გადასახლების მომწყობთა უწყება, სატყეო დეპარტამენტი, სასოფლო ეკონომიის განყოფილება და სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკა, რომელთანაც მელიორაციულ კრედიტის ფონდი არსებობს.

მაგრამ ყველა ამ დაწესებულებათა მოღვაწეობას მეორე აღგილი უჭირავს შედარებით იმასთან, რასაც აკეთებს მიწათ-გაუმჯობესების განყოფილება, რომელსაც შეიძლება ვუწოდოთ, ჩვენი მელიორაციული დეპარტამენტი.

უმნიშვნელო ხარჯებიდან დაწყებული, რომელიც რამდენიმე ასი ათასი მანეთით განისაზღვრებოდა, განყოფილების გასავლის ხარჯთ-აღრიცხვა 4-მ წლის განმავლობაში აყვანილია 13 ნახევარ მილიონ მანეთამდე, და რუსთა საზოგადოებისათვის არც ისე ინტერეს მოკლებულ საგნადა ხდება ის, თუ როგორ აპირებს ამ მილიონების დახარჯვას მიწათ მომქმედი უწყება.

მიწათ-გაუმჯობესების განყოფილების უკანასკნელი ხარჯთ-აღრიცხვის ინტერესი უფრო შესამჩნევად იზრდება შემდეგ გარემოების წყალობით.

როგორც ცნობილია, სახელმწიფო სათათბირომ სურვილი გამოსთქვა, რომ რომანოვების დინასტიის 300 წლის იუბილეს აღსანიშნავად მთავრობას დაეხარჯა უახლოეს წლების განმავლობაში 150 მილიონი მანეთი მელიორაციაზე და ამით დაედო სათავე ფართო მელიორაციულ შრომისათვის.

სახელმწიფო სათათბიროს სურვილის შესაფერად, — მიწათ-მომწყობისა და მიწათ-მომქმედის მთავარ გამგეობას მიწათ-გაუმჯობესების განყოფილებიდან შეაქვს სათათბიროში კანონ-პროექტი სამელიორაციო საქმისათვის 150 მილიონ მანეთის გაცემის თაობაზე 1915—1919 წლების განმავლობაში შემდეგის ჯამების ჩვენებით:

1915 წლისათვის	—	15	მილიონი მან.
1916	"	—	25 " "
1917	"	—	30 " "

1918	"	—	40 " "
1919	"	—	40 " "

150 მილიონი მანეთი განხრახულია დაიხარჯოს მიწათ-გაუმჯობესების განყოფილების ხელით, და ამგვარად განყოფილების 1914 წლის 4 მილიონიანი ხარჯთ აღრიცხვა წმრმოადგენს სათავეს გრანდიოზულ ხარჯებისას, რომელთანაც შემდეგი წლების ხარჯები მჭიდროთ არის დაკავშირებული.

ამის წყალობით უფრო და უფრო იზრდება ინტერესი მიმდინარე ხარკთ-აღრიცხვისა, რომელიც უთუოდ უნდა განხილულ იქმნას მელიორაციულ საქმეთა უწყების განხრახვებთან ერთად.

რაკი განხრახული აქვს ამ მოკლე ხანში დახარჯოს მელიორაციულ საქმეზე ას მილიონობით ხალხის ფული, მიწათ-მომქმედ უწყებამ უნდა, რასაკვირველია, იქონიოს დაწვრილებითი ორგანიზაციული გეგმა, უნდა მისხლივ მისხლივ იცოდეს, როგორ დაიხარჯება ეს მილიონები.

როგორც ჩვენ გვგონია მელიორაციულ საქმეთა ორგანიზაციული გეგმა უნდა შეიცავდეს სამ ელემენტს: 1) უნდა იყვეს ნაჩვენები, როგორ იქნება აგებული შიგანი ორგანიზაცია მთავრობის ტექნიკურ ძალებისა და რა საფუძველით უნდა იმოქმედოს ამ ორგანიზაციაში; 2) უნდა იყოს გამოკვეთილი სხვა დაწესებულების, ერობისა, სასოფლო სამეურნეო საზოგადოებათა და თვით მცხოვრებლების როლი, და აგრეთვე უნდა იყოს ნაჩვენები, როგორი დამოკიდებულება იქნება, მელიორაციების წარმოების ღირს, ერთი მხრით მთავრობისა და მეორე მხრით ხსენებულ დაწესებულებათა და პირთა შორის; 3) უნდა იყოს აღნიშნული, როგორ განაწილდება ხარჯები თვითეულ მელიორაციების შორის და რაიონების შორის.

უკანასკნელი ათი წლის განმავლობაში, განაგრძობს ბ. კაცენელენბაუმი, მთელ რიგ გუბერნიებში არსდება საეროებო მელიორაციული ბიუროები, რომელთაც, რასაკვირველია არ შეუძლიანთ მარტო პასიური მაყურებლები იყონ იმ საქმეში, რომელსაც სათანადო გუბერნიებში მთავრობის ინჟინერები მოიქმედებენ; ხომ უნდა რაიმე დამოკიდებულება ჰქონდეთ ამ საქმეებთან საეროებო ბიუროებს, მაშასადამე, უნდა წინასწარ შემუშავებული იყოს მთავრობასა და ერობის შორის ურთი-ერთი დამოკიდებულების გეგმა ამ საქმეებში; ამასთანავე იზადება საქმეების ხელმძღვანელობისა და მოქმედების სფეროს განწილების საკითხი, თუ რა სახისა

უნდა იყოს თანამშრომლობა, რა მონაწილეობა უნდა მიიღოს ერობამ ფინანსების მხრით და სხვა კიდევ ბევრი ამისთანა. ყველაფერი ეს წინდაწინვე უნდა იყოს გამოარკვეული და განსაზღვრული, რომ პირველ ნაბიჯების გადადგმისთანავე საქმისათვის მანვე მიხვლა-მახვლამ არ წამოყოთ თავი.

ნაკლებად უმნიშვნელო არ იქნებოდა აგრეთვე, რომ გამოარკვეულიყო თავიდანვე, რა როლი უნდა დაიკავოს მომავალ შრომაში თვითონ მოსახლეობამ.

მოსახლეობას არ შეუძლიან გულ-ხელი დაიკრიფოს და ისე უცქიროს მელორაციულ საქმეებს, ჯერ მარტო იმიტომ რომ ამ საქმეების წარმოება მიწის დამმუშავებლებისაგან დახმარებას მოითხოვს წყლისა და მათ მიწაზე საქმის წარმოების გადაწყვეტის მხრით. (ნებისთი იქნება ეს გადაწყვეტილება თუ ძალდატანებითი).

ხარჯთ-ალრიცხვა გვიჩვენებს, რომ მიწათ-გაუმჯობესების განყოფილების მიერ 1914 წლისათვის ნათხოვნი 13 ნახევარ მილიონი მანეთიდან 6 ნახევარ მილიონ მანეთამდე მეტი, ე. ი. ნახევარის ოდენა ფული გადადებულია თურქისტანისა, ამიერკავკასიისა და ციმბირისათვის, უმთავრესად მებაშეობის რაიონების მორწყვის მოსაწყობად. ევროპის რუსეთის მიწების დაშრობისათვის და მორწყვისათვის კი თხოულობენ მხოლოდ 4 ნახევარ მილიონ მანეთსა.

უფრო მეტად უცნაური გამოჩნდა ამ გვარივე, — განავრძობს ისევ მომხსენებელი, — 150 მილიონიან ფონდის განაწილება; ამ ჯამიდან უწყებას განზრახვა აქვს შუა აზიის (კრამალიან ოლქებში) და ამერ-კავკასიის მებაშეობის მიწების მოსარწყველად 62 მილიონი გადადოს, ევროპის რუსეთისათვის კი — 35 მილიონი მან. უნდა აღვნიშნოთ ისიც, რომ ჩვენი ქვეყნის საერთო მელორაციულ საქმეებათა შორის განაპირა ქვეყნების მორწყვას მებაშეობის განვითარებაში პირველი ადგილი არ უჭირავს.

მთავრობა თავის კანონ-პროექტით 62 მილიონ მანეთის დახარჯვას აპირობს თურქისტანისა და ამიერ კავკასიის მიწების მორწყვის მოსაწყობად და ის კი სრულიად ავიწყდება, რომ აქვე პეტერბურ-

გის მიდამოებში ვრცელი დაქაობებული ადგილებია, რომ ჩერნიგოვის გუბერნიაში 376 ათასი დესეტინა ადგილი სულ ქაობებს უჭირავთ, სადაც უკიდურესი მიწის ნაკლებობაა, სადაც ხალხი არამც თუ ციმბირში, ამერიკაშია ც კი გარბის, და სადაც დაშრობას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ექნებოდა.

ამგვარი გეგმა განა შესაძლოა, რომ სწორე გეგმად ჩაითვალოს? ეს 150 მილიონი მანეთი ისე უნდა განაწილდეს, რომ შესამჩნევი გავლენა იქონიოს საერთოდ ჩვენი სოფლის მეურნეობის ფეხზე წამოყენებაზე; ამისათვის საჭიროა, გადატანილ იქმნეს ხარჯთ-გაღების უმთავრესი ძალა მრავალ მილიონ უვარგის მიწაზე, რომელიც მდებარეობს მკიდროდ დასახლებულ ევროპის რუსეთში, თურქისტანისა და ამიერ კავკასიის უდაბნო ადგილების მორწყვა კი, რომელსაც არსებით მნიშვნელობა არა აქვს, უნდა მეორე რიგის მიზნად იყოს დასახული.

ზ. კაცენელენბაუმი ასე ათავეს თავის მოხსენებას: „მიწათ-გაუმჯობესების განყოფილების 1914 წლის ხარჯთ-ალრიცხვის განხილვამ ამგვარად ჩვენ რაოდენადმე მოულოდნელ დასკვნამდე მიგვიყვანა, რომ ოუ თავი დავანებეთ მებაშეობის რაიონების მორწყვის საქმეს, რომელსაც მარტო ადგილობრივი და საერთოდ მეორე ხარისხოვანი მნიშვნელობა აქვს, თუ თავს დავანებებთ აგრედვე მიწათ-მორწყვის რაიონების საქმეს, როგორც მეორე ხარისხოვანსვე, აღმოჩნდება, რომ მელორაციებს (ამ სიტყვის საკუთარი მნიშვნელობით) ხარჯ-ათლრიცხვაში ძილიან ცოტა ყურადღება აქვს მიქცეული.“

ჩვენ მოგვყავს ეს ზემო აღნიშნული ციტატები კომპეტენტურ ავტორების მოხსენებიდან, როგორც მეტად საინტერესო მასალი, რომელიც მიუდგომლად იქმნა გაშუქებული სახელმწიფო სათათბიროს წევრების მიერ, და გვინდა ამით ადგილობრივი საზოგადოებრივი აზრი ნორმალურ ჩარჩოებში მოვაქციოთ, რომ ადვილად შესძლოს განზრახული სამელორაციო კრების საფუძვლის და უმთავრეს მიზნების შეთვისება.

მკვიდრი.

მწუხრის უამნობანი

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

ლურჯ ზეცასა სარკმლით ვუმზერ, ზეცას ვარსკვლავთ ხელით ნაქსოვს,
 მაგრამ ფასი მის შვენების დამკარგვია, აღარ მახსოვს;
 ირგვლივ ბნელა... ციაგთ რკალის ხნივოსნობა არა ნათობს,
 მზე არ მზეობს, თითქოს თბილა, მაგრამ სითბო თვით არ მათბობს.
 უცხო ქვეყნად მოწყვეტილი ველარა ვქვრეტ მშობელ მხარეს,
 მოგვლებივარ მისსა აღერსს, დღეს განვიცი მეტად ცხარეს,
 ეჰა, ვარდმა ვით ივარდოს? ზამთრის სუსხზე ვით აჰყვავდეს?
 ცრემლი წამწამს დაულტობდეს, წამწამი კი თვით ცრემლს სვავდეს!...
 ტკბილო ხსოვნავ, აგერ შენი სახე ნაზად მოციმციმებს,
 გეხუტები, შენც მიცინი და თან მასმენ ოქროს სიმებს,
 შენს საღმრთო თმებს ყელზე ვიხვევ ვით ზამბახი ცვართა მძივებს,
 ცისკროვნებ და მეც ნაცისკრებ, ვექსოვებით მზის ცეცხლ სხივებს!
 მაგრამ გაჰქერ, გარდავიქმენ კლდის მონაკვეთ მღვიმის კარად,
 ღვთის ხატებად შენა გსახავ და გველები თავს კანარად,
 და, ვით მწირი ლოცვად მდგარი ფილაქანზედ თავს სცხებს მარად,
 ისე გიმზერ მუხლ-მოყრილი, ლოცვას მივლენ ციურ ზარად.
 აჰა, გულში მოვამწყვდიე, ბასრ კლანჭება მთის არწივი,
 სისხლით ნელ-ნელ ვასაზღოვებ, მაგრამ არ ვკენეს ბრძად არ ვწივი,
 უდაბნოდა გარდავიქმენ, ვმოგზაურობ როგორც მწირი,
 უსიკოცხლოდ მოსიკოცხლე, ბრმა ბედისგან განაწირი.
 გულის ფიცარს, ვით კუბოს კარს, დამხვევია სევდის ჩრჩილი,
 მღრუტნის, ყრუ ღრღნა ყურში მესმის, გადმეფარა თავზე ჩრდილი,
 სადღა ვნახო კვლავ სიამე? სადღა ვნახო ია შლილი?
 ჭირმან აღრე მისაფაროს ობლობისა პირმშო შვილი.
 თმა გლეჯით ჰქრის ქარიშხალი და გუნდრუკად ჩემს სულს აკმევს,
 სასძლოს ხელით ნაქსოვს სამოსს საიდუმლო თალხად*მაცმევს,
 რწმენას მტაცებს, ცხოველ რწმენას, სანთლით გინთებს შენ—ღმერთთა-ღმერთს,
 და მქენარ ლაწვზე მოაცურებს ათრთოლებულ მის ცრემლთა ღვენთს!
 სიჭაბუკის ქალწულ სიბრძნეს სევდა აცმევს კაბა თხელსა,
 ყრმა მოვხუცდი. ცად ვერ ვაპყრობ სასოების მთრთოლავ ხელსა,
 მიდის ლამე... დღე... კვლავ ლამე... ვეთვისები სარეცელსა,
 ჩემგან შეკრულ წმინდან კუბოს დავაწვეთებ ცხარე ცრემლსა.
 ვინ მომხადოს ცრემლთ პირბადე ნიავ-ქარის მქრალ სახოციო!
 გული გულად ვით ავამყნო, თუ არ უძრავ ჭირთ აღხოციო?
 მაგრამ, ეჰა, გაჰქრა ესეც! მის ნაშთს ვმურავ ვალსამოსით,
 სასოების სასოებას ჩემებრ ვკვალთავ შევ სამოსით!
 ლურჯ ზეცასა სარკმლით ვუმზერ, ზეცას ვარსკვლავთ ხელით ნაქსოვს,
 მაგრამ ფასი მის შვენების დამკარგვია, აღარ მახსოვს,
 ირგვლივ ბნელა... ციაგთ რკალის ხნივოსნობა არა არა ნათობს,
 მზე არ მზეობს, თითქოს თბილა, მაგრამ სითბო თვით არ მათბობს.

Candide.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ქართველი თავადაშვილი, ნახატი ეისნერისა.

ქურნალ-გაზეთებიდან

ებლანდელმა ომმა გამოიწვია ლაპარაკი ყოველ პატარა ერზედაც კი, რადგან ეროვნული პრინციპი და გრძნობა ლეიტ-მოტივად გადაიქცა მსოფლ-მხედველობათა ბაზარზედ. მხოლოდ ქართველ ერზედ არსად არაფერი იწერება, არც არავინ ახსენებს, გარდა ისევ თვით ქართველებისა. ჩვენ თვითონვე კი მრავალ ლაქვარდოვან იმედებს ვამყარებთ ამ ომზედ და ეს იმედები სხვა და სხვა ქართველების გამომეტყველებაში, სხვა და სხვა ელფერს იღებს. მოგვყავს ერთი ახალი, ჯერ უცნობი, ორიგინალური იმედი, რომელიც დაბეჭდა ვინმე „ვანო ზირბიტელმა“ (?) „რუსკ. ვედომოსტში“:

ომი და ქართველები.

საქართველოს ბჭესედე ომი იწყება. ასმაღეთმა

მტრული მოქმედება დაიწყო რუსეთისადმი. მარჯუდად არ უხდებათ ქართველებს ასმაღეთთან ბრძოლა. მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში, საქართველო იგერიებდა ასმაღლებს და იწრთობდა ბრძოლაში. ხშირად და ბევრს განიცდიდა საქართველო ასმაღეთისაგან, მაგრამ ხშირადვე ასმაღლას ჯარი და მარცხებული იყო და უკუშტეული.

საუკუნეთა მსვლელობაში საქართველომ ბრძოლით შეინარჩუნა ხელუხლებლად თვისი საუნჯეი — დამოუკიდებლობა, ენა, სარწმუნოება და ხაბაჩა თავისი ბუდი რუსეთს. ას წელიწადზედ შეტია ქართველები მანაწილენი იუვენენ რუსეთის ომის ასმაღლებთან და ესლაც, ახალ ომში, დვთის და გამარჯვების იმედით ქართველები სიამაუით გრძნობენ, რომ მათ სამშობლას უხდება ბრძოლა რუსეთის წინა რიგებში. მაგრამ ამ ომს ქართველებისათვის სხვა დიდი აზრიცა აქვს. მთელი საქარ-

თველად არ შედის რუსეთის იმპერიაში: მთელი სამხრეთი ხაზირი შავი ზღვისა ტრავნიზანამდე დასახლებულაა დასახებით. ისინი ქართველები არიან დიდი ხნიდანვე ჩამოშორებულნი საქართველოს ოსმალებისაგან. ისინი უკვე გამაჰმადიანებულნი არიან, მაგრამ ქართველებად დარჩნენ, რადგან შეინახეს ენა, ჩვეულებანი და სხ. მათ არა ერთხელ მიუგონებიათ თავიანთი თავი ქართულ შრესაში.

ეხლა მათთვისაც დადგა საათი, რადგანაც მთელი ქართველობა შეერთდება ერთ ოჯახად. დღეს ისინი ოსმალეთის ქვეშევრდომნი არიან, და ხვალ ქართველ პატრიოტებად დარჩებიან, — ისინი რუსეთის ერთგული მოქალაქენი იქნებიან...

კვირას 12 საათზედ ახალ კლუბში დანიშნული იყო კრება ქ. შ. წ.-კ. გ. საზოგადოებისა და რაღაც უცნაურობის გამო გადადებულ იქნა შემდეგი კვირისათვის. თუმცა საზოგადოება ბლომად დაესწრო და კიდევ მეტი იქნებოდა, რომ ნახევარი საათი შეეცადნათ ამხანაგობა „ქართლის“ კურთხევიდან მოსულ ხალხისათვის. ასეთი უცნაურობანი, საუბედუროდ ბევრია ჩვენს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.

ნ. ნიკოლაძის წერილი

1877 წლის თარიღით ძველ გაზეთ „დროებაში“ შემდეგი წერილია დაბეჭდილი ნ. ნიკოლაძისა. წერილი გამოწვეულია მაშინდელ რუსეთის იმპერატორის გამო და მცხოვრებთათვის ეხლაც არ არის ინტერესს მოკლებული.

ეხლა ჩვენ იმაზე უნდა დავფიქრდეთ, თუ მომავლის ომის დროს როგორ უნდა მოიქცეს ჩვენი საზოგადოება.

— „ამას რაღა ფიქრი სჭირიაო — იტყვის მკითხველი, — განა საქართველო ომში გამოუცდელიაო, განა ჩვენ ან ჩვენ წინაპრებს ომი არ უნახავსო, განა ჩვენში ყველამ არ იცის, რომ ომის დროს კაცი მაღეკურს ხელი უნდა გაუსვას და მტერს კუდით ქვა ასროლიოსო!“

მართლაც, უწინდელ დროში, როცა ჩვენ ქვეყანას მტერი მოადგებოდა, ჩვენში ყველანი იარაღს ხელს ჰკიდებდნენ და მტერს თავზე ესხმოდნენ. კაცი და ქალი, დიდი და პატარა, მოხუცი და ბავშვი, მღვდელი და ერის კაცი — საზოგადოთ ბრძოლაში ყველა მონაწილეობას იღებდა. ვისაც იარაღის ხმარება არ შეეძლო ის ჯარს საზღვარს უხიდავდა, ან მტერს გზებს უხდენდა, ანა და მისგან დაკავებულ სოფლებს ცეცხლს უკიდებდა. გაქცეულს მტერს კი ხომ, მთელი ქვეყანა თავზე ესხმოდა ასაკლებლად და გასაგლეჯად.

იმ დროს ომი ისეთი ბრძოლა იყო, რომელშიაც პირდაპირ მონაწილეობას იღებდა ორივე მონაწილემდევე ხალხი: მთელი ერთი ხალხი მთელ მეორე ხალხს შეეტაკებოდა. დედაბერზე უარესად ითვლებოდა მაშინ, ორივე ხალხის თვალში, ის, ვინც ომს ერიდებოდა, და ომში პირდაპირ მონაწილეობას არ იღებდა.

ეხლა კი ომი სულ სხვანაირ სურათს წარმოადგენს. ეხლა ომი დუელია ორ სახელმწიფოს შუა. ორივე ხალხი გზავნის საბრძოლველად თავთავის ჯარს, და ომში მარტო ამ ჯარებმა უნდა მიიღონ მონაწილეობა.

1874-ში ჩვენმა ხელმწიფემ ისურვა ხალხისთვის ომების სიმძიმის შემსუბუქება, ამ განზრახვით ჩვენმა მმართველობამ მოიწვია ბრიუსელში კონფერენციაზე ყველა სხვა სახელმწიფოების წარმომადგენლები, და წარუდგინა მათ გასასინჯველად მისგან შედგენილი „პროექტი ომის კანონების და ჩვეულებისა.“ ევროპიელი სახელმწიფოების წარ-

ოსმალელი მილიციონერი

მომადგენლებმა გასინჯეს რუსეთის პროექტი, შეასწორეს. შეავსეს, და შეადგინეს საზოგადო „დეკლარაცია“, რომელიც დღეს თითქმის ყოველგან კანონად ითვლება. ეს დეკლარაცია, რომელსაც ეწოდება „ბრიუსელის დეკლარაცია 27 აგვისტოს 1874 წლისა“, თავის დროს გამოცხადებული იქმნა რუსეთში, მმართველობის მხრით, „Правительственный Вѣстник“-ში. დღეს ჩვენ საჭიროდ ვრაცხთ გავახსენოთ ჩვენ საზოგადოებას ამ დეკლარაციის ზოგიერთი მუხლი.

დღეა ახრი ამ დეკლარაციისა იმაში მდგომარეობს, რომ ჯარი, რომელიც შედის მოწინააღმდეგეს ქვეყანაში, არ უნდა შეეხებოდეს არც მშვიდობიან ხალხს, არც კერძო პირების ქონებას. ამ ჯარს უფლება აქვს დაიკავოს მხოლოდ ის, რაც თვითონ მმართველობას ეკუთვნოდა: ხაზინის ფულები, არსენალები, იარაღი, ყაზარმები, და აგრედვე რკინის გზები, თოფ-იარაღის ქარხნები, რომელნიც სხვა და სხვა საზოგადოებათ ეკუთვნიან. სასწავლებლები, ჰოსპიტლები, ეკლესიები და სხვა ამგვარი კაცთ-მოყვარე ან სამეცნიერო დაწესებულებანი, თუნდა მმართველობის საკუთრებასაც შეადგენდნენ, მაინც ხელუხლებლად უნდა დარჩნენ, ისევე როგორც საკუთრება ქალაქებისა, სოფლებისა და კერძო პირებისა (მუხლი 6, 7 და 8).

მეომრათ იცნობა ის პირი, რომელიც ეკუთვნის მეომარ ჯარს. მილიცია (ობოლოჩენიე) და ვოლონტერების რაზმები მარტო იმ შემთხვევაში იცნებიან მეომრად

- ა) როცა იმათ მოთავეთ ანუ უფროსათ იმისთანა პირი ეყოლებათ, რომელიც პასუხისმგებელი იქმნეს თავისი ხელქვეითების მოქმედებისა;
- ბ) როცა იმათ მითვისებული ექნებათ ისეთი ფორმის ნიშანი, რომელიც შორიდან ადვილად გასარჩევი და დასანახი იყოს;

გ) როცა იმათ იარაღი აშკარად, და არა დაბალულად ექნებათ დაკიდებული;

და დ) როცა თავიანთ სამხედრო მოქმედებაში ისინი მტკიცედ დაიცვენ ომის (ესე იგი დეკლარაციის) კანონებსა და ჩვეულებას (მუხლი 9).

მარტო ამ გვარი პირები ~~ჩაჭლებიან~~ შეიძლება, და მარტო მათზე გაერცულდება „დეკლარაციის“ დებულება სამხედრო ტყვეებზე. ყოველი პირი, რომელიც ჯარს ან ამგვარ მილიციას არ ეკუთვნის, და ისე ომში გაერევა, ან გზას წაახდენს, ან ტელეგრაფს, ან ჯარს ეწინააღმდეგება, ან სხვაფრივ როგორმე გამოიჩენს ბრძოლის სურვილს, სასტიკად და განურჩევლად ადგილზევე დასჯილი იქნება...

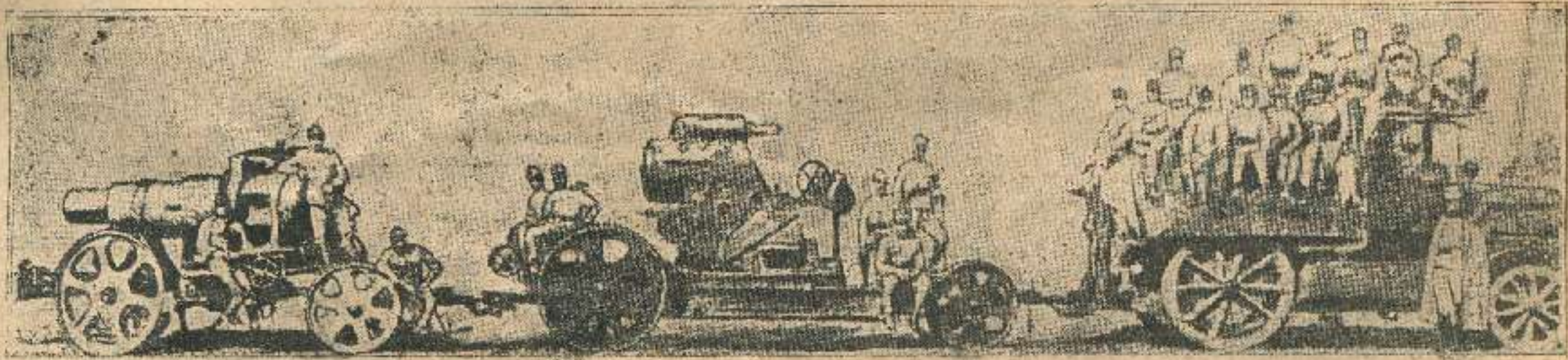
„დეკლარაციას“ მარტო ერთ შემთხვევისთვის პატივი უცია, და მარტო ერთის მხრით მიუცია ხალხისთვის ბრძოლაში გარევის უფლება აი რას ამბობს დეკლარაციის მეათე მუხლი: „მცხოვრებნი ჯერ კიდევ დაუკავებელი მხარისა (ადგილისა), რომელნიც მტერის მოახლოების დროს თავის ნებით დაიარაღდებიან მტერის საწინააღმდეგოდ, და რომელნიც, თანახმად მეცხრე მუხლისა, მომზადებას ვერ მოასწრებენ, უნდა ჩაითვალნენ მეომარ მხარედ, თუ კი ისინი ომის კანონებს და ჩვეულებას მტკიცედ დაიცვენ“.

დანარჩენი მუხლები ბრიუსელის დეკლარაციისა შეეხება სხვა-და-სხვა წვრილმან შემთხვევას. ჩვენთვის კი აუცილებლად საჭიროა დავიხსოვოთ ის მუხლები, რომელნიც ზემოდ გადმოვთარგმნეთ.

ეხლა, ამ მუხლებიდან, ჩვენ აი რა დასკვნა უნდა გამოვიყვანოთ.

სადაც უნდა იყოს ბრძოლა და ომი, შიგ არაფერ უნდა გაერიოს, გარდა იმ პირებისა ვისაც ჩვენი მთავრობა მოუწოდებს და რაზმში ჩააყენებს, იარაღის და ფორმის მიცემით.

რკინის და უბრალო გზებს, ხიდებს, ტერეგ-

მოტორებით გადაზიდვა გერმანულ მძიმე არტილერიისა.

რაფს, სამხედრო ბარგს, ჩვენი იყოს, გინდ მტრისა, სრულიად არაფერ უნდა შეეხოს, გარდა იმ პარებისა, რომელნიც ჯარში ჩარიცხულნი არიან.

ვინც ჩვენგანი ჯარში ჩარიცხული იქნება, იმას ნიადაგ უნდა ახსოვდეს, რომ მტრის კერძო საკუთრებას ის ხელს არ უნდა ახლებდეს, თორემ სასტიკად იქნება დასჯილი.

და თუცა — სტრატეგიული საჭიროების მიხედვით — მთავრობამ ისურვა ზოგიერთ ჩვენ საზღვართან მახლობელი სოფლების უჯაროდ დატოვება, ჩვენ ხალხს სრული უფლება აქვს დაიარაღდეს და რაზმად ჩადგეს იმ განზრახვით, რომ წესიერება დაიცვას და მტერს წინააღმდეგობა გაუწიოს, ავ ცარცვის ნება არაფერს მისცეს. მაგრამ ამ შემთხვევაშიაც საჭირო იქნება, რომ დაიარაღებულმა ხალხმა რამე ფორმის ნიშანი მიიღოს და თავი-კაცები აირჩიოს, წესიერების დამცველად, რაზმის გასაწვთრნელად და „ომის კანონების და ჩვეულების“ მტკიცედ შესანახავად.

ერთი საზოგადო კანონიც ყველამ გულში ღრმად უნდა ჩაინერგოს: ომიანობის დროს ცარცვა და გლეჯა, ჯარის ან კერძო-პირების საკუთრების შეხება, სამხედრო ამბების მიტან-მოტანა ითვლება ისეთ საშინელ დანაშაულად, რომლისთვისაც დამნაშავეებს ოც-და ოთხი საათის განმავლობაში სიკვდილით სჯიან. ჩვენი ხალხი ყოველ ამნაირ საქციელს მარტო სიკვდილით დასჯის შიშის გამო კი არ უნდა ერიდებოდეს: ამგვარი საქმეები სანიადგოათ თავსა სჭრიან მთელს ხალხს, და საზიზღარ სახელს უგდებენ მთელს ქვეყანას დანარჩენ დედამიწაზე. ყოველს ქართველს მტკიცედ უნდა ახსოვდეს რომ ომის დროს მთელი ევროპის ყურადღება ჩვენ ქვეყანაზე აქნება მიქცეული. როგორც რუსეთის, აგრედვე ევროპის თვალში ჩვენი ხალხი უნდა გამოჩნდეს მხნე, პატიოსანი და რაინდულ ხალხად, იმისთანად, რომელიც პატივისცემის ღირსია სამხედრო მამაცობისათვის, და ხეირიანი განწყობილების ღირსია მოქალაქობრივი პატიოსნების და წესიერების დაცვისათვის. ერთი სიტყვით, ნუ დაივიწყებთ, რომ ჩვენი ქვეყნის სახელი, სიკეთე და მომავალი ჩვენს საკუთარ საქციელზეა დამოკიდებული. ნუ შევირცხვენთ დღემდე პატივცემულ სახელს, ნუ გაურევთ ბრძოლაში ნურც ავაზაკობას, ნურც სიმბდალეს; ნუ ვეძებთ პირად სარგებლობას, ნუ დავივიწყებთ ურთი-ერთის დახმარების საჭიროებას, ნუ დავიშალვით სოროში: მაშინ ჩვენი გონიერი, წესიერი და პატიოსანი საქციელი მალლა ას-

წევს საქართველოს სახელს, და მტერსა და მოყვარეს დაანახვებს, რომ ჩვენი ხალხი სიყვარულის, პატივისცემის, მორიდების და კეთილდღეობის ღირსია.

ვიმეორებთ, რადგან დღეს, ომი თუ იქნა, მთელი ქვეყნის ყურადღება ჩვენ ქვეყანაზე და ხალხზე იქნება მოქცეული, ჩვენი მამულის ყოველმა ერთგულმა შეიღმა ყველაზე უფრო იმაზე უნდა იზრუნოს, რომ მთელმა ქვეყანამ საქართველოზე არ ამ გვარი შთაბეჭდილება შეიღგინოს და ამ გვარი აზრი იქონიოს... („ახალი ივერია“).

ბ-ნ ნ. დუბროვსკის

ჩვენ სირცხვილად კი არ მიგვაჩნია, ვამაყობთ იმით, რომ ნაციონალისტები ვართ და თუ ამ ნაციონალისტობაში ბნნი დუბროვსკები ობიექტივიზმის დამარხვას ხედავენ და ჩვენი საღი ნაციონალიზმის და „რუსკოე ზნამიას“ სულისკვეთების შორის განსხვავებას არა გრძნობენ — სრული უფლება გვაქვს ვიფიქროთ, რომ დუბროვსკიც იმ ბანაკშია, რომელსაც სურს არა სოლიდარობა, არამედ გათქვეფა ერებისა. სოლიდარობა შესაძლებელია ცალკე პიროვნებათა და ორგანიზმთა შორის, მაშინ როდესაც გათქვეფა გულისხმობს აღრევას და საერთო ორგანიზმის შექმნას. ბ-ნმა დუბროვსკიმ ამ მთავარ საკითხზედ პასუხი არ გაგვცა და დიდი წერილი იმას მოჰანდომა, რომ საკინკლო ფრაზებს გამოუდგა, რაც მის არა შესაფერებელ საქმედ მიგვაჩნია. როგორც ობიექტიურს და დარბაისელს აღამიანს, მას არ უნდა გაემწვავებინა ის მდგომარეობა, რომლის წინააღმდეგაც იბრძვის. თორემ აბა რა სათქმელია მაგ. ასეთი ფრაზა: „კლდეს“ არ შეუძლიან მოიყვანოს არც ერთი ისეთი საბუთი სომხების წინააღმდეგ, რომელიც არ მოიპოვებოდეს „ნოვოე ვრემიას“ არსენალში“. ჯერ ერთი ეს უბრალო ლანძღვაა; „ნოვოე ვრემიასთან“ შედარება და ლანძღვა საბუთი არ არის და მეორეც სომხების წინააღმდეგ კი არ იყო ჩვენი „შეიდი კაპიკი“, არამედ იმ ქართველების წინააღმდეგ, რომელნიც ფულად ჰყიდიან თავის ქართველობას. ჩვენ არ გვინდა დავასახელოთ ეს პირები, რადგან დაუსახელებლადაც კარგად იციან თვითონ, ვინც არიან. მეორე ხაზგასმული თავის მართლება ბ-ნ დუბ-

როგორცა იმაშია, რომ იგი თურმე ამბობდა, რომ ნაციონალისტები და შოვინისტები გამოდიოდნენ ერთიერთმანეთის წინააღმდეგ, მაშასადამე მე ვლაპარაკობდი ორივე მხრის შოვინისტებზეო. ბ-ნ დუბროვსკის ტყუილად ავიწყდება, რომ დიდი მნიშვნელობა იმას კი არა აქვს მხოლოდ, თუ რას ამბობს ადაშიანი, არამედ უმთავრესად იმასაც თუ სად, როდის და რაზედ ამბობს ამას. და პირველ ჩვენ წერილშიაც სწორედ ამას მივაქციეთ ყურადღება. იგი სწერს შოვინიზმზედ სომხურ გაზეთში და ამის გადათქმას ქრისტეღმერთიც ვერ მოახერხებს, იგი სწერს მაშინ, როდესაც ჩვენი წერილი პასუხი იყო ზოგიერთი სწორედ „კავკ. სლოვოს“ შოვინისტური და უარესი ამბებისაც, რომელთაც სამხედრო ცენზურამ ყადაღა დაადგა და შესამეც, დუბროვსკიმ მიზანში ამოიღო ჩვენი „შვიდი კაპიკი“ ტუნდა დაარწმუნოს მკითხველები, რომ ეს თურმე ერთიერთმანეთის წინააღმდეგ გამოსულ სომხის და ქართველი შოვინისტების დასაგმობი წერილი იყო.

ამას დავიჯერებდით მაშინ, როდესაც ბ-ნი დუბროვსკი გაჩერდებოდა თავისი წერილის საზოგადო მოსაზრებათა ნაწილზედ და არ ჩაურევდა სიტყვას კონკრეტულად არსებულ „შვიდ კაპიკზედ“, —სიტყვას, რომელიც „ერთი კოვში კუბრივით“ სუნს აძლევს დუბროვსკის წერილის მთელ ობიექტიურ თაფლსა.

შენდეგ დუბროვსკი უფრო შორს მიდის და ამბობს, ვითომ ჩვენ ვგმობდეთ საზოგადოთ ქართველების თანამშრომლობას თუნდა სომხურ პრესაში. არა, ბატონო, ეს შეცდომაა, ჩვენ ვგმობთ არა ამას, არამედ იმას, ვინც ქართულ ინტერესებსა ჰყიდის საზოგადოთ, ითანამშრომელებს იგი სომხურ, ქართულ თუ პოტენტოტურ პრესაში — ეს სულ ერთია. თორემ, იმას, ვინც ჩვენს ინტერესებს იცავს თუნდ იმავე პოტენტოტურ პრესაში — ჩვენ ვერ დაუგმობთ, ეს თქვენი საკუთარი შეცდომა არის და სხვა არაფერი. ჩვენ ღრმად დარწმუნებულნი ვართ, რომ თვით ბ-ნი დუბროვსკი გულწრფელი კეთილის მსურველია ქართველი ერისა და სწორედ ამან გავგვაკვირვ, რომ დღეს, როდესაც ატმოსფერო სომხ-ქართველთა ურთიერთობისა დაწმენდილია, იგი ხმას იმაღლებს და ამბობს, ხაზს უსვამს ქართველების შოვინიზმს, რომელიც მან აღმოაჩინა ჩვენს წერილში „შვიდი კაპიკი“, რომელიც თურმე ჩვენ გვარცხვენს. ბ-ნო დუბროვსკი, ქათამი რომ წყალს დაღვეს, ღმერთს შეხედავსო (подойтесъ Богъ!).

ერთი უცნაურობაც: ჩვენ საპასუხო წერილში

სოლიდრობის დარღვევა არ დაგვიწამებია დუბროვსკისა ან „კავკ. სლოვოსათვის“ — ეს უბრალო შეცდომაა, ჩვენ ვამბობდით, რომ „კავკ. სლოვოს“ ალრევის პრინციპით ხელმძღვანელობს და უფრო სოლიდრობისა და ბ-ნ დუბროვსკის „სლოვოს“ ალბად დარღვევად წაუკითხავს: აქედანვე წარმოსდგება ალბად ისიც, რომ თვით სომხებსაც არ მოსწონთ „კავკასკოე სლოვოს“ პოზიცია, რადგან ყოველ შეგნებულ ერს შეგნებულად სურს თვისი ეროვნული, ინდივიდუალური სახის ჩამოყალიბება და არა ათქვეფა რაიმე საერთო ახალ სახეში.

რ. გ.

თეატრი და ხელოვნება

განავგრძოთ თუ არა სათეატრო სეზონი.

აგერ ორი კვირისა, რაც ქართ. დრამ. საზოგადოება კრებებს მანათხს სათეატრო კითხვების გადასწავლად. მისგან ახმურებული საზოგადოება უფროს სტრუქტურ. წარმოდგენით, მარტივ პოლიტიკურ და სოციალურ კითხვებთან ერთად დღეს დიდი ინტერესით ეპყრობა საზოგადოება ქართულ თეატრსაც. თქმა არ უნდა, ეს ამტკიცებს ჩვენს სიფაქიზეს, ჩვენს ესაუტობას. ეს ერთის მიხრათ საქებურად არის მაგრამ როდესაც თვალს გადავავლებთ კრებებს, როდესაც დაჩხედავთ ორატორთა თავშეუკავსებას, ხშირად უკინხილათა კინკლაობამდე გადასულ შეჯავახებს, მაშინ უნებურად ფრთები გვფრიათ, განგვიფრთვან ეძლევით და ეკითხებით თავს, სეტუჯ ეს ხ ჯხა მთავარიდან ხომ არ ჩამოსულან, რომ ერთმანეთისა არა ვაგვ. ბათ რა და ა რ სუთ გაიგან. დრამ. საზ. გამგ.ობის წევრნა გადაჭრით აღხადებდნენ, ჩვენ აღარ შეგვიძლიან სეზონის გაგრძელება რადგანაც ფული არ არის, ჩვენ ბევრი რამ დამტირება ავიტანეთ, დიოგენის ფარნით ვძებნეთ სადღე კი შეისძლებელი გვეკონა, მაგრამ წვეული ფული ვერსადა ვხაჩეთ, თიასქოს განგებ გვეძალებოა. უფულოდ კი რა გაკეთებულა, რომ ესდა გაკეთდეს? განა არ დაუინახეთ, რომ ამ მიზეზების გამოისად თეატრი ვერ დაგვიქიკებია ისეთ ხელსაყრელ პირობებში, რომ მსახიობთ ორჯულ რეპერტოების გამოართვა შეუძლათ. თქმა არ უნდა, და ი ვერ შეისძლებს, რომ განზრახული ზიეს სასურველად დასდგას სცენასუ. საზოგადოებაც ასეთ წარმოდგენებით გულს იტრეებს, არ ესწრება და დეფიციტით თავდება თვითთუღა მათგანა. აი, ბ-ნებო, მოიდეთ წყალობა, მიგვითითეთ, ვუჩუეთენ

გზა და ჩვენს უაგულ ღონეს ვიხმართ, რომ სეზონი გაცრძელდესო. შერე რა მთხდა? იმის მაგიერ, რომ ამ კითხვას სერიოზულად ჩაქვირებოდნენ, მოჭეუნი ბატონო ჩემო, ლანდლვას, შინად ანგარიშებს. მსახიობნი თავის იქნებ სამართლიან პრეტენზიას აცხადებდნენ, რომ ახალი გამგეობა ამყარნიოთ და ის გვიშველის უკვლავად. მაგრამ სად არის გარანტია, რომ ახალი გამგეობაც ისევ დაკუთვნილ გზას არ მიჰმართავს, ვთქვამთ, თუნდა ისევ უბად აღებულ თავად-აზნაურობას; მაგრამ ხომ გამოირკვა, რომ ჩვენს თავად-აზნაურობას ზედმეტის გაღება აღარ შეუძლიან: ანგარიში მომავალ წლის პირველ იანვრამდე უკვე შესრულებულია. გამოირკვა ისიც, რომ თეატრისთვის საჭირო თანხა უკვე მოხმარების დანიშნულებას. ესეც არ იყო, ჩვენ უნდა გავცადნოდა, რომ დღევანდელ მომენტში თვითველი კაპუტაციის ძვირფასია, შეცნატობისთვის აღარ სცალიან ხალხს. ვიმეორებთ დღეს, როდესაც ცხვრებამ უფრო შემხარაფი საკითხები წამოაყენა, ვიდრე თეატრია. ხალხი გაღატაკდა, ხალხი შინ და გარედ შველას მიხედავს. და იქ, სადაც კუჭისა და გულის წელული წამალს ითხოვს, ესთეტიური კითხვები მეორე მხანზე უნდა იყოს დაქნებული. მართალია კომისია იქმნა ამორჩეული ფულის საშოვნელად, შეიძლება ისიც, რომ მართალია საჭირო თანხა იშოვნონ სეზონის გასაცრძელად, მაგრამ... სადამდის იქნება ეს - გაცრძელება“ ამას ახლო მომავალი დაგვიტყვიან. მეორეც, არა ნაკლებ საკულისმიერაა ის ფაქტი, რომ დღე-ღუღობით არსებულ გამგეობასა და დასს ერთად შეშობა არ შეუძლიანთ. ეს ცხადი იქმნა კრებებიდან. კამათიდან აშკარა შეიქმნა ურთიერთისადმი უნდობლობა გამგეობის თავმჯდომარეებში ხომ სულ დაჭკარვა წინასწარობა და უტაქტობია დამსწრები ადელუა. და საკვირველია, რაში დასჭირდათ კომისიის ამორჩევა ფულის საშოვნელად, როდესაც გამგეობის ერთ-ერთ წევრისაგან ნათლად იყო ნათქვამი: „გინდაც იუული იშოვნოთ, ჩვენ ვერ განვაგრძელებთ სეზონსა“. ხუ თუ ეს ფრანსა საკმარისი არ არის, რომ ამ პირთებში მართლაც, შეუძლებელია სეზონის გაცრძელება? უკადურეს შემთხვევაში თუ მაინც და მაინც არ დაიშლიან, ისევ სჭამს გამგეობამ და დასმა სწრაფად ანგარიში გასწორონ, არტისტებს სრული დაკმაყოფილებით და დამოუკიდებელი იმუშაონ. დასი თავისით

შეგრძობს ამხანაგობა შექქმნას და დრო-გამოშვებით დას-დასს მიესები, ცოტა, მაგრამ კარგა, ვიდრე რეკულარიულად და აჩქარებული სახით, რასაც არტისტები და არტისტები უარყოფენ: „ჩვენ რა შექმნას, როდესაც წარმოდგენა ურუბრეტიოდ მოგვიხდა!“ მაგრამ საზოგადოებამაც რა ქქნას, თუ გაფხეკილი ჯიბიდან რცროში გაიღებს და იმის საფასურსაც არა ნახავს?

დიოგენი.

„გადაჭრილი მუხა“ ქუთაისში.

ბევრი რამ გვინახავს უნიჭო, უაზრო და თავხედური, მაგრამ ის რაც ქუთაისის თეატრში ვნახეთ პიღვინობისთვის—უოგულ საზღვარს იყო გადაცილებული. ქართულმა დასმა წარმოდგინა „გადაჭრილი მუხა“ ბნ შალიკაშვილისა. რამდენადაც კარგი რეჟისორი და გვარაინი, შეგნებული არტისტია ბ-ნი შალიკაშვილი, იმდენად უკბილო და შესაბრალისი, როგორც „დრამატურგა“ (?). გადაჭრილ მუხაზედ წინადაც გუქონდა შენიშვნა, მაგრამ მკითხველმა თავისი თვალათ უნდა ნახოს ეს მუხა ქუთაისში, რომ დარწმუნდეს სადამდის მიდის ადამიანთა უტიფრობა. ეს პირდაპირ მ სხარად აცდება ქუთაისის საზოგადოებისა და ჩვენ გვიკვირს, რომ ასეთ უნიჭო მდგომარეობაში ჩ ვარდნილას, რომ უოგულ რეჟისორს შეუძლიან თავისი ხალეჭი შესაფაზოს. მაგრამ გადავიდეთ თავით მიესაზე და შინ წარმოდგენაზედ. ამ მიესის დადგმას კიდევ აზრი ქქონდა პირველ ხანებში, როცა იგი დაიწერა, ან უკუა, გადაიწერა და შეკოწიწდა საგაზეთო ფელეტონებისა, წერილებისა და შაბლონად გადაქცეულ აზრებისაგან. იმ აზრებისაგან რომ ინტელიგენცია უნდა სოფელს დაებრუნდეს, თავისი მამული დაამუშაოს და გაუიღულოც დაიბრუნოს. ეს პატივისცემები აზრები გახეითში, რაღაც უშიო, უადგილო და უნათო და პარაკად არის გადაქცეული შალიკაშვილის მიესაში. მთელი საათობის განმავლობაში, მაურებელი ისმენს „რადეებს“ და კი ვერა ხედავს ვერც მოქმედებას, ვერც კვანძს, ვერც მსუფელაობას, ვერც დასკვნას მიესისა. შალიკაშვილს მოუგანების იმისთახ ტიზება, რომელიც უკვლელია მარტო მას უნახავს და ისიც საქართველოში კი არა, არამედ... მოსკოვის სამხატვრო თეატრში და...

ჩეხოვას შიგნით, მაგრამ ვაი ამ სიცილიანობას: ჩახვასაც ხომ ჭკუა სჭირია. ძნელი წარმოსადგენია იმაზედ უნიჭოდ შეხანხლილი ადგილები შიგნით, როცა მაგ. „კატას გამოქყავს“ გუბერნატორის სადილიდან მისიზინძელი და ერთ საათს ეარბიება ბაღში. უნდა წარმოვიდგინოთ, რომ ამ დროს გუბერნატორს პირში ჩაუდგია დიდი ხაჭკო ან კამუჩის ხორცი და ლეჭავს, ლეჭავს იმ დროში, სანამ ბ.ნი შაღაკაშვილი მოარბიეთ „წვილს“ თავის საქმეს გააკეთებინებს, დალეჭვიჩებს საკმაო უაზრო სიტყვებს და ნებს მისცემს გუბერნატორთან შესვლისას. უოვლად მოკლებული უნდა იყოს ადამიანი არამცაუ მხატვრულს ნიჭს, უბრალო ადამიანს, რომ საზოგადოებას აატანინოს ისეთი ტვირთი, როგორც არის მაგალითად რ. ერისთავის მოკლე ლექსი „სამშობლო ჩვესურისა. ეს დიდებული ხაწარმოები სრულად უადგილოდ ჩაკონწიბული შიგნით და პატარა შეკრდის პირით ხათქვაში თავიდან ბოლომდე, რადაც უხერხულაბასა ჭბადებს მაჟურებულში: ერთის მხრით მშვენიერია სიტყვები და მეორე მხრით მათი უმოქმედო სიტყვაურება არტიკულსაც და საზოგადოებასაც არცხვენს. არა ნაკლები უნიჭობით არის შეთხზული სხვა ადგილებიც და ნამეტნავად ის ადგილი, როცა უმაწილი ჩინოვნიკი ცაცა (დემურთა შეგვცოდეს, ასეთი არის შეგვხვედრია) სიუვარულს უცხადებს კარფხილ კატას, რომლის მსგავსი მოკლე საქართველოში მხოლოდ შაღაკაშვილის განებაში შეიძლება იყოს, თუ ამ უკანასკნელსაც საქართველოს ფარგლებში მოვაქცევთ. მაგრამ, როგორც მოსალოდნელია უნიჭობის აპოკეის ვაღწევო უკანასკნელ მოქმედებაში, როდესაც უველა მოქმედა პირი, ავტორი, ქალი, კაცი ბავშვი და ბებერი, თვით რუსის ბუფიკიც კი უველანი ლაზარკობენ „გადაჭრილ მუხაზედ“, უველანი ლეჭავს ერთსა და იმავე აზრს, უველანი თითოთ, ჯახათ, ხელოთ, ფუხათ და რითაც გნებავთ უთითებენ მუხის კუნძზედ და ავანკუნს მაჟურებულს, ერთი-ერთმანეთს და ავტორს, რომ ეს არის სიმბოლო საქართველოს ცხოვრებისა. მუხის ძირი, ფესვები, ტოტები ძველი და ახალი, მუხის ქერქი, გული, ფათოლი და მგონი ფათლის ძარღვებიც არ გადარჩა შაღაკაშვილს შეუმხნეველი, რომ „იდიოტად დასხულ“ საზოგადოებას არ ეკონოს რომ „გადაჭრილი მუხა“ რადაც სხვა არის—არა—ეს ნამდვი-

ლი საქართველოს ბედის სიმბოლოა, შინა დამასურათული გუნძი, ასეთი გადაჭრებული ლაზარკი და ვიდევ ლაზარკი მუხის შინაგნელობაზედ მის დატყვევებულ, გაზრდაზედ, შეუღებაზედ და სხვა საყვედურსა მხნელებელთა იმ უშინაასობისა, რომლის შეკრებასაც ავირება ავტორი პუბლიცისტიკის ნაკლებებიდან.

დასასრულთ თრიოდე სიტყვა წარმოდგენაზედ. დიდი და ნიჭიერი არტიკო ვ. მუსხიშვილი (ლეკან), ღვთის ნაშენწყლიანი იშხელი (მოურავი), თვით შეგნებული და გაწვრთნილი შაღაკაშვილი (გოლა) ერთის მხრით,—და ნიჭიერი, მაგრამ უწვრთნელი დაუითაშვილი (კატო), დამასურებული გუნია (დუოჩიკი და თავადი). შესმენილ ნიჭიერი მგალობლიშვილი (ცაცა) და უოვლად უბადრუკი და სტენაზედ არ გამოსაშეები მარგარიტა გოგლაშვილისა (გოლას ცოლი)—შეორეს მხრით,—ერთხანად უშინანი და უმსგავსნი იუვენერ იმ ვალბ მდგომარეობაში, რომელშიაც ჩააუენა ავტორმა და რეჟისორმა საზოგადოებას წინაშე. ჩვენ გვივირს, ავტორის თაუზოუვარება თუ იმდენად ძლიერია, რომ გადასძალას დრამატიულ საზოგადოების, არტიკულ დასის და ცალკე არტიკულების სურვილი,—სუ თუ თვით ქუთათურ საზოგადოებაში არ მოიძოვება იმდენი სამროტესტო ძალა, რომ ამ შეუფერებულ, ანტიმხატვრულ და ანტი-ესაეტაურ სიბრძნესიტრუეს გულამდგრეული პროტესტით შესვდეს?

რე.

რედატორ-გამომცემელი
რ. ვაბაშვილი.

15 125

მიიღება ხელის მოწერა 1914 წ.

ყოველ კვირულ საზოგადო-ეკონომიკურ

და სალიბერატურო ჟურნალ

„კლდე“-ზედ.

ფასი წლის ბოლომდის თვრამეტი შაური.

ცალკე ნომერი ყველგან 10 კაპ.

მოიკითხეთ უკულა მეგასეთესთან

თბილისში გაზეთი

„ახალი ქართლი“

გამოდის ქ გორში, კვირაში ორჯერ—სუთშაბათობით და

კვირაობით. ცალკე ნომერი ღირს ერთი შაური. დაკვეთით წლის დამლევამდე ერთი მანეთი. ხელის მოწერა მიიღება: ივ. ავალიშვილთან, წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების მაღაზიაში და გაზეთის თბილისელ აგენტთან ვიქ. მექანარიშვილთან, დოშეთის ქუჩა № 31.

